

Gatschinatraktatens hemliga artiklar 1799.

Den 29 oktober 1799 slöts på det kejsrerliga slottet Gatschina strax utanför Petersburg en traktat mellan Sverige och Ryssland. Av dess innehåll gjorde den svenska regeringen till synes ingen hemlighet. Kort tid efter det ratifikationerna utväxlats, lät Gustaf IV Adolf utgiva traktaten i tryck¹, och snarast möjligt sändes den till de svenska sändebuden vid främmande hov för att vid respektive beskickningsorter offentliggöras. Några speciella kommentarer ansågs traktatens bestämmelser inte kräva. Därtill voro de alltför litet sensationella.

Gatschinatraktaten innebar, av de tryckta artiklarna att döma, rätt och slätt ett förlängande av 1791 års Drottningholmstraktat, vars åttaåriga giltighetstid utlöpste just 1799. Bestämmelserna voro i huvudsak följande. Om endera av de fördragslutande parterna utsattes för fientliga angrepp, skulle den andra parten komma till hjälp. I sådant fall skulle den svenska hjälpestyrkan bestå av 8000 man infanteri, 2000 man kavalleri, 6 linjeskepp och 2 fregatter, medan Ryssland vid *casus foederis* skulle bidra med 12000 man infanteri, 4000 man kavalleri, 9 linjeskepp och 3 fregatter. Dessutom tillfogades bestämmelser rörande det svensk-ryska handelsutbytet, om en eventuell reglering av den finska gränsen samt slutligen om utväxling av förrymda brottslingar. Endast på en väsentlig punkt tycktes den nya överenskommelsen skilja sig från Drottningholmstraktaten, nämligen däri att subsidiebestämmelser denna gång saknades.

Den nya traktaten mellan Sverige och Ryssland tycktes vara uteslutande defensiv till sin natur. Av allt att döma var man på högsta ort också mycket angelägen, att den svenska allmänheten och främmande makter bibringades en sådan uppfattning.

Som en defensivallians behandlas Gatschinatraktaten också utan undantag i den historiska litteraturen. Några forskare ha

¹ Traktaten trycktes på Kungliga Tryckeriet i Stockholm. Upplagan återger både den ursprungliga texten på franska och en svensk översättning. Traktaten återfinnes även i den av G. F. de Martens utgivna *Recueil des principaux traités*, VII (Göttingen 1801), s. 365 ff.

t. o. m., — visserligen mera i förbigående, — omnämnt 1799 års traktat som alldeles särskilt karakteristisk för den försiktiga neutralitetspolitik, som fördes under Gustaf IV Adolfs första regeringstid, och ha betecknat dess tillkomst som en betydande svensk diplomatisk framgång, ägnad att trygga Sveriges ställning under de följande revolutions- och Napoleonkrigens stormar¹.

En granskning av originaltraktaten i Riksarkivet, Stockholm, giver emellertid ett annat, delvis överraskande resultat². Det visar sig att man i Gatschina utom om de 21 »offentliga» artiklarna även överenskommit om tre hemliga. Av dessa innehålla två endast kompletterande bestämmelser. Den första befriar konungen av Sverige att komma till traktatsenlig hjälp i den händelse det mot Ryssland riktade angreppet kom från Turkiet. Samma bestämmelse fanns f. ö. även i Drottningholmstraktaten. Den andra sekreta artikeln innehåller just den subsidiebestämmelse, vars frånvaro i den tryckta traktaten i litteraturen påpekats såsom anmärkningsvärd. Tsaren förband sig att vid rekvision av de svenska hjälptrupperna som subsidier till deras utrustande betala en engångssumma om 1 1/2 million rdr Hamburger Beo. Den tredje hemliga artikeln är av helt annan art.

Alla de tre hemliga artiklarna återgives ordagrant här nedan.

Premier Article Separé et Secret.

Sa Majesté le Roi de Suede et Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, en se garantissant reciproquement par l'Article I du present Traité d'Alliance signé aujourd'hui tous les Etats, Pays et Provinces en Europe, Se sont engagées par là á les maintenir et defendre au moyen des secours que Leurs dites Majestés Se sont promis de Se prêter mutuellement contre toute Puissance, qui Les attaqueroit, la France y comprise, mais comme les distances qui separent les Etats de Sa Majesté Suedoise des différentes frontiéres de la Russie qui avoisinent á la Turquie, rendroient la prestation d'un pareil secours extrêmement onéreuse et pénible á la Suede, il est convenu, que le cas d'une guerre entre la Russie et la Porte Ottomane venant á echeoir, Sa Majesté le Roi de Suede ne sera point tenu á fournir le secours stipulé par le Tracté, soit en troupes, soit en Vaisseaux de guerre

¹ Jfr särskilt Stavenow, L., Den gustavianska tiden 1772—1809, Sveriges historia till våra dagar X, Sthlm 1925, s. 296; Morén, F. W., Den gustavianska tiden 1772—1818, Svenska folkets historia V, Lund o. Malmö 1932—1942, s. 371; Pétiét, R., Gustave IV Adolphe et la revolution française, Paris 1914, s. 241; Lundh, H., Gustaf IV Adolf och Sveriges utrikespolitik 1801—1804, Ups. 1926, s. 8; Carlsson, S., Gustaf IV Adolf, Sthlm 1946, s. 108.

² RA. Traktatsamlingen; Ryssland; N:o 38.

ou en argent; mais que toutefois, Il tachera d'assiter Son Allié sa Majesté l'Empererur de toutes les Russies, par toute autre moyen qui seroit en Son pouvoir.

Cet Article Separé et Secret aura la meme force et valeur, que s'il etoit inseré mot à mot dans le Traité d'Alliance signé aujourd'hui et sera ratifié en même tems. En foi de quoi, Nous Soussignés, en vertu de Nos Pleinpouvoirs, avons signé le present Article Separé et Secret et y avons apposé le cachet de Nos Armes. Fait à Gatschina le $\frac{\text{Vingtneuf}}{\text{Dixhuit}}$ Octobre, l'An mille sept cent quatre vingt dixneuf.

Court Stedingk
Jean Christophe Toll

Comte de Rostopsin
Comte de Panin

Second Article Separé et Secret.

En conséquence du Traité d'Alliance signé aujourd'hui entre Sa Majesté le Roi de Suede et Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, il est convenu, que Sa Majesté Impériale, pour faciliter à Sa Majesté Suedoise les moyens d'être un Allié utile et actif, Lui fournira, pour le cas de la Requisition des secours stipulés par l'Article IV du present Traité, une somme d'un million et demi d'Ecus de Banque d'Hambourg une fois payée, dont une moitié sera remise à l'époque de la Requisition, entre les mains de la personne dument autorisée par Sa Majesté Suedoise à la recevoir; et l'autre, aussitot que les troupes et la flotte auxiliaires, seront rendues à la destination indiquée par la Partie Requérente.

Sa Majesté le Roi de Suede s'engage parcontre, d'appliquer alors cet argent à l'entretien de Ses forces de terre et de mer, telles quelles sont spécifiées par l'Article IV du Traité d'Alliance conclu aujourd'hui et Sa dite Majesté ne pourra former aucune autre pretention à la charge de Couronne de Russie, pendant toute la durée de la guerre, à quelque titre que ce puisse être.

En outre les deux Hautes Parties Contractantes S'obligent, à ne point former de liaisons qui puissent être contraires ou prejudicier à celles qu'Elles ont contractées aujourd'hui reciproquement.

Cet Article Separé et Secret aura la même force et valeur, que s'il etoit inseré mot à mot dans le Traité d'Alliance signé aujourd'hui et sera ratifié en même tems. En foi de quoi, Nous Soussignés, en vertu de Nos Pleinpouvoirs, avons signé le present Article Separé et Secret et y avons apposé le cachet de Nors Armes. Fait à Catschina le $\frac{\text{Dixhuit}}{\text{Vingtneuf}}$ Octobre, l'An mille sept sent quatre vint dixneuf.

Court Stedingk
Jean Christophe Toll

Comte de Rostopsin
Comte de Panin

Troisième Article Separé et Secret.

Quoique la presente guerre contre la soidisante Republique françoise à laquelle Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies a pris une part active, en deployant les plus grands efforts pour la restauration des Gouvernemens legitimes, ne soit pas l'objet d'un engagement particulier dans le present Traité, attendu que le Casus Foederis ne se rapporte qu'aux cas futurs; cependant, Sa Majesté le Roi de Suede, desirant de concourir à l'oeuvre salutaire et glorieuse du retablissement de la tranquillité en Europe, S'engage dès aujourd'hui, à fourmir à Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, un corps de huit mille hommes contre la France, moyennant les mêmes Subsidies et les mêmes conditions, qui sont stipulés pour les troupes Imperiales Russes employées en Hollande. L'emploi de ce corps auxiliaire sera l'objet d'un concert ulterieur entre les Hautes Parties Contractantes.

Soit que cet engagement ait son effet pendant la guerre actuelle, soit que la Suede, Se trouve attaquée Elle même en haine de la présente Alliance; dans l'un ou l'autre cas, Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies, S'occupera des interets de la Suede à la paix future, de manière à Lui assurer par Ses bons offices, un dedommagement proportioné au sacrifice qu'Elle auroit fait, au bien de la cause commune.

Cet Article Separé et Secret aura la même force et valeur que s'il etoit inseré mot à mot dans le Traité d'Alliance signé aujourd'hui et sera ratifié en même tems. En foi de quoi, Nous Soussignés, en vertu de Nos Pleinpouvoirs, Nous avons signé le present Article Separé et Secret et y avons apposé le cachet de Nos Armes. Fait à Gatschina le ^{Vingtneuf} Octobre, _{Dixhuit}

l'An mille sept cent quatre vingt dixneuf.

Court Stedingk
Jean Christophe Toll

Comte de Rostopsin
Comte de Panin

Otvivelaktigt gör den tredje hemliga artikeln Gatschinatraktaten till något helt annat än vad man på officiellt svenskt håll ville göra gällande. Till den officiella, tryckta versionens föga uppseendeväckande, rent defensiva artiklar fogades en bestämmelse av klart offensiv natur. Gustaf IV Adolf förband sig i oktober 1799 att med en mindre svensk truppstyrka deltaga i det pågående andra koalitionskriget mot Frankrike. I Gatschinatraktaten hade han, som en av de svenska underhandlarna, Stedingk, uttrycker saken, erhållit en allians, offensiv mot Frankrike, defensiv mot övriga makter¹.

Detta överensstämde också helt med konungens planer och önskingar. Som förf. i en kommande undersökning hoppas kunna

¹ Stedingks depesch 27/10 1799, RA., Muscovitica.

klarlägga, ger ett studium av Gatschinatraktatens långa tillkomst-historia otvetydigt vid handen, att Gustaf IV Adolf fr. o. m. april 1799 målmedvetet strävade efter att utbyta sin neutralitetspolitik mot en krigspolitik¹. Orsaken blir också klar. Vad som bestämde honom, var framför allt möjligheterna till förmånliga krigsvinster.

I och med Gatschinatraktatens undertecknande kunde saken tyckas vara avgjord. Visserligen hemlighölls av naturliga skäl tillsvidare den tredje sekreta artikelns innehåll. Men efter rustningar under vintermånaderna skulle marken vara beredd för ett svenskt deltagande i vårkampanjen år 1800. Att det hela gick om intet berodde av förhållandena utanför Sverige. Som bekant drog sig kejsar Paul I just vid sekelskiftet 1800 ur kriget. Ryssland bröt med England och Österrike. Suvorow och hans trupper hemkallades. Därmed omintetgjordes också Gustaf IV Adolfs krigsplaner innan de ens blivit offentliggjorda. Först dryga fem år senare blevo konjunkturerna åter gynnsamma för ett svenskt deltagande vid Rysslands sida i kampen mot det revolutionära Frankrike.

¹ Detta är f. ö. en uppfattning som delvis finnes företrädd i äldre historisk litteratur. Schinkel—Bergman, *Minnen ur Sveriges nyare historia*, IV, Sthlm 1854, s. 41 ff. H. Larsson, *Sveriges deltagande i den väpnade neutraliteten 1800—1801*, Lund 1888, s. 22 ff.

Sven G. Svenson.